

IVA BALGAČ*

Obranjivi prostor – Teorija napuštena s razlogom?

Sažetak

Teorija obranjivog prostora svoje začetke ima u 70-im godinama prošlog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, u vrijeme kada je kriminalitet prelazio sve prihvatljive okvire i kada se u sklopu tradicionalnih mjera i metoda nisu iznalazila rješenja tog problema. Nastaje u vrijeme stvaranja situacijskog koncepta prevencije kriminaliteta te je kao prva od niza teorija sa situacijskim predznakom postala srž većini okolišnog planiranja i dizajna prostora. Od vremena svog nastanka teorija je doživjela niz kritika (opravdanih i neopravdanih), zaborav, no i ponovnu zainteresiranost stručnjaka i šire javnosti.

Ovaj rad donosi teorijsku analizu i pregled od vremena nastanka teorije, preko vremena njenog uspjeha, najvećih kritika i zaborava, do vremena ponovnog buđenja interesa.

Ključne riječi: prevencija kriminaliteta, obranjivi prostor, sigurnost, nadzor, stambeni okoliš.

UVOD

U 60-im i 70-im godinama prošlog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, u vrijeme kada je kriminalitet opterećivao i socijalne i ekonomske uvjete društva i kada je stopa kriminaliteta prelazila sve društveno prihvatljive okvire, u vrijeme kada su i vlast i građani, ali i šira javnost postali svjesni kako dosadašnji, tradicionalni načini rješavanja problema kriminaliteta ne daju željene rezultate, javila se ideja kako fizički okoliš, njegov izgled i uređenje mogu imati značajnu ulogu u rješavanju spomenutog problema.

Teorija obranjivog prostora javlja se u vrijeme kada kriminalitet postaje značajan i veliki problem za društvo. Arhitekt Oscar Newman je smatrao kako je sve to prepesimistično te kako rješenje problema leži u promjenama fizičkog okoliša i njegovog izgleda te omogućavanja stanovnicima da preuzmu obrasce ponašanja nužne za zaštitu samih sebe i svoje imovine (Murray, 1995, prema: Remy, 2010).

* Iva Balgač, policijska službenica u Uredu glavnog ravnatelja policije, Ravnateljstvo policije.

U vrijeme nastajanja teorije obranjivog prostora nastaju i drugi pristupi unutar situacijskog koncepta prevencije kriminaliteta, prije svega prevencija kriminaliteta kroz uređenje okoliša – CPETD¹ i situacijska prevencija kriminaliteta². Ovaj pristup je namijenjen stambenom okolišu te za razliku od CPTED-a i situacijske prevencije kriminaliteta ima nešto uži set tehnika, odnosno sadrži tehnike namijenjene isključivo stambenom kontekstu (Clarke, 1997; Newman, 1972). Naime, CPTED je usmjeren na smanjenje prilika za kriminalitet u bilo kojem izgrađenom okolišu (ne samo stambenom) dok je situacijska prevencija kriminaliteta opći pristup smanjenja prilika za bilo koju vrstu kriminala, koji se pojavljuje u bilo kojem okruženju, počevši od najrasprostranjenijeg kriminala poput krađa, provala i razbojništava preko nasilničkog ponašanja u ugostiteljskim objektima i obiteljskog nasilja, prijevara socijalne skrbi, uznemirujućih, nepristojnih telefonskih poziva – pa sve do specifičnih kaznenih djela poput otmice zrakoplova (Clarke, 1980).

1. POVIJESNI RAZVOJ TEORIJE OBRANJIVOG PROSTORA

Jane Jacobs (1962, prema: Grohe, 2006) i Oscar Newman (1972) eksperti su koji su prvi predstavili koncept prema kojem dizajn stambenih objekata može doprinijeti tome da se stanovnici tih objekata osjećaju sigurnije. Naime, Jane Jacobs prva je spomenula mogućnost utjecaja izgrađenog okoliša na smanjenje kriminaliteta, no Oscar Newman svojom "revolucionarnom" knjigom *Defensible Space* iz 1972. godine udario je temelje ovog koncepta.

U biti, ideja ovih eksperata sadrži tezu da susjedstva i kvartovi s odgovarajućom mogućnošću nadzora te jasnom podjelom prostora na javni i privatni mogu dovesti do snažnije neformalne kontrole koju provode sami stanovnici. Takva neformalna kontrola trebala bi pak dovesti do smanjenja delinkventnosti, manjeg straha od kriminala i manje viktimizacije (Taylor, Harrell, 1996, prema: Grohe, 2006).

Testirajući ovu novu paradigmu Newman je početkom 70-ih godina prošlog stoljeća proveo nekoliko studija u javnim stambenim jedinicama u SAD-u (Australian Capital Territory Government, 2000; Clarke, 1982) te je kroz istraživanje zaključio kako je za visoku stopu kriminaliteta u stambenim jedinicama uvelike krivo njihovo smještanje u

¹ Prevencija kriminaliteta kroz uređenje okoliša – CPTED svoje začetke ima u 70-im godinama prošlog stoljeća i temelji se na ideji da odgovarajući dizajn i učinkovito korištenje izgrađenog okoliša može smanjiti pojavu incidenata i kriminaliteta te strah od kriminala, što u konačnici dovodi do poboljšanja kvalitete života ljudi (Crowe, 2000, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005; City of Virginia Beach, 2000; National Crime Prevention Council, 2003; Oakland Police Department, 2011). *Ovaj pristup usmjeren je na smanjenje prilika za kriminal kroz povećanje rizika za počinitelja i povećanje napora koji počinitelj mora uložiti za počinjenje kaznenog djela te smanjenje počiniteljeve nagrade* (Australian Capital Territory Government, 2000). Smanjenje prilika postiže se korištenjem fizičkih značajki dizajna koje obeshrabuju počinjenje kaznenih djela te istovremeno potiču zakonito korištenje tog istog prostora (Gardner, 1995).

² Situacijsku prevenciju kriminaliteta utemeljio je Clarke 1980. godine (Clarke 1980; prema: Erdogank, 2010) te je naknadno razvijena 1992. godine (Clarke, 1992, prema: Erdogank, 2010) i 1997. godine (Clarke, 1997, prema: Erdogank, 2010). Situacijska prevencija kriminaliteta fokusira se *na prevenciju mogućnosti ili prilika koje omogućavaju pojavu kriminala* polazeći od pretpostavke kako na odluku da se počini kazneno djelo utječu situacijski čimbenici (Clarke, 1980).

prostor, njihov dizajn te sama veličina stambenih zgrada (Australian Capital Territory Government, 2000). U svojoj analizi Newman se fokusirao na manje jedinice/objekte poput kuća i zgrada s neposrednim okruženjem, za razliku od Jacobs koja se fokusirala na kvartove ili susjedstva (Grohe, 2006). No bez obzira na ovu razliku, njih dvoje dijele zajedničku ideju: ***određeni elementi fizičkog dizajna mogu ojačati i iskazati latentni smisao teritorijalne kontrole*** (Greenberg, Rohe, 1984, prema: Grohe, 2006).

Newmanova teorija postala je okosnica i temelj za većinu planiranja okoliša i dizajna povezanog s prevencijom kriminaliteta (Grohe, 2006) te u konačnici osiguranja sigurnijeg i kvalitetnijeg života na određenom području.

Tijekom vremena Newmanova teorija susrela se s nizom kritika, ali i promjena uzrokovanim tim kritikama. Do današnjeg vremena interes za obranjivi prostor se nastavio, no fokus tog interesa pomaknut je s javnih stambenih jedinica na obiteljske kuće i način na koji da se one učine obranjivijim (Remy, 2010).

Međutim, bez obzira na vrstu ili veličinu stambenog prostora i njegovo neposredno okruženje, teorija obranjivog prostora obuhvaća ključne sadržaje prevencije kriminaliteta, a to su smanjenje kriminaliteta kroz nižu razinu delinkventnosti, nižu razinu viktimizacije. Pored toga značajna je usmjerenost na strah od kriminala, nezaobilazne sastavnice prevencije.

2. NAČELA OBRANJIVOG PROSTORA

Sam Oscar Newman (1976) definirao je obranjivi prostor kao termin koji se koristi za opisivanje stambenog okoliša čije fizičke karakteristike – izgled zgrada i prostorni plan – omogućavaju stanovnicima da sami budu ključni čimbenici u osiguravanju svoje sigurnosti. Nadalje, to je prostor koji je dizajniran tako da omogućava i potiče stanovnike na nadgledanje same okoline, dok na osobe koje nisu stanovnici ostavlja dojam da stanovnici brinu za svoje susjedstvo (Newman, 1973, prema: Grohe, 2006). Newman tvrdi kako je ... ***obranjivi prostor alternativa, sredstvo za rekonstrukciju stambenog okoliša gradova u prostor koji će ponovno postati prikladan za život te kontroliran, ne od strane policije, već od ljudi koji dijele zajednički prostor*** ... (Newman, 1973:11, prema: Grohe, 2006).

Obranjivi prostor temelji se na načelima koja ohrabruju neformalnu društvenu kontrolu i potiču vlasničku brigu u zajednici, a ona su:

- teritorijalnost
- prirodni nadzor
- imidž
- sredina.

Svi elementi i načela obranjivog prostora za cilj imaju stvoriti okoliš u kojem su osjećaj vlasništva i zajedništva kod stanovnika transformirani u odgovornost za osiguranje sigurnosti i dobro održavanje prostora za život (Greenberg, Rohe, 1984, prema: Grohe, 2006).

2.1. Teritorijalnost

Teritorijalnost se može definirati kao *kapacitet ili sposobnost fizičkog okoliša da kod stanara stvori osjećaj pripadnosti određenom susjedstvu i na taj način poveća nadzor tog područja od strane samih stanara* (Australian Capital Territory Government, 2000). Zakonitim korisnicima određenog prostora (stanari stambene zgrade ili stanari jedne ulice) taj fizički okoliš, kroz svoj dizajn, mora pružiti mogućnost čestog korištenja, a oni će ga na taj način zaštititi i nadzirati. U suprotnom nezakoniti korisnici mogli bi početi koristiti taj prostor. Primjerice, zajedničko dvorište ili igralište treba biti smješteno između nekoliko stambenih zgrada, okruženo stazama i klupama. Na taj način bit će osiguran neformalni nadzor s prozora stambenih zgrada, kao i s klupa i pješačkih staza koje koriste stanari. Ukoliko stanari – zakoniti korisnici ne koriste taj prostor, oni nezakoniti korisnici mogli bi ga vrlo brzo početi koristiti za nepredviđene i nedozvoljene aktivnosti (mladi za opijanje tijekom noći).

Brower (1980, prema: Grohe, 2006) utvrdio je tri aspekta teritorijalnosti koji osiguravaju čimbenike i povoljne uvjete za utjecaj na kriminalitet:

1. **stanarska popunjenost** (engl. *Occupancy*) – putem različitih znakova, oznaka, bedževa i sl. ukazuje se osobama koje ne koriste ili ne posjeduju određeni prostor na njegovu prirodu isključivosti
2. **obrana** (engl. *defense*) – uključuje niz aktivnosti usmjerenih na odvracanje potencijalnih nezakonitih korisnika određenog prostora
3. **privrženost** (engl. *attachment*) – osjećaj koji stanovnici određenog prostora imaju prema tom prostoru zbog njegovog povezivanja s vlastitim imidžem i društvenom identifikacijom.

Način na koji će stanari odrediti granice (svog) teritorija jednako je i socijalni i fizički fenomen. Stanovnici imaju aktivnu ulogu u određivanju granica "vlastitog" teritorija i to mogu primjerice učiniti kroz postavljanje živica i ograda, uređenje vrtova i okoliša zgrada te održavanje tog prostora. Na taj način odašilje se jasna poruka "vlasništva" nad određenim područjem i smanjuje se mogućnost za njegovo nesmetano, nezakonito korištenje (Cozens, Hillier, Prescott, 2005).

Osim tehničkog obilježavanja prostora i kroz različite socijalne aktivnosti stanovnici obilježavaju svoj prostor. Na primjer igrališta koja koriste djeca iz susjedstva, park u kojem se okupljaju i družu umirovljenici i drugo. Zajedničke aktivnosti potrebno je poticati, a ne prepustiti ih osobnoj inicijativi i u tome ključnu ulogu imaju vodeći ljudi u lokalnoj zajednici.

2.2. Prirodni nadzor

Fizički dizajn mora *omogućiti stanarima jednostavni i kontinuirani nadzor javnih područja koja ih okružuju* (Australian Capital Territory Government, 2000). Drugim riječima, stanari moraju imati mogućnost vidjeti što se događa u njihovoj blizini i na taj način biti "oči i uši" policije. Kako bi prirodni nadzor bio u potpunosti ostvariv i jednostavan za stanare, stambene zgrade i kuće moraju biti smještene i dizajnirane na način da ne postoje tzv. mrtvi kutovi i mjesta koja stanari iz svojih domova ne vide (Atlas, 1991) te koja su prikladna za skrivanje potencijalnih počinitelja kaznenih djela.

Važno je naglasiti da bez aktivne uloge stanovnika i njihovog sudjelovanja u nadzoru niti jedno arhitektonsko i dizajnersko rješenje neće postati svrsishodno i u potpunosti korisno (Cozens, Hillier, Prescott, 2005). U tom smislu važno je osvijestiti i potaknuti stanovništvo na aktivno uključivanje i nadzor te suradnju s policijom i drugim institucijama u zajednici. Ne treba očekivati da će građani sami po sebi preuzeti tu ulogu. Potrebno ih je osvijestiti o potencijalnim rizicima kojima su izloženi i kako ih kroz osobni angažman sami mogu smanjiti. Osvještavanje i poticanje najučinkovitije može potaknuti i napraviti policija jer ima najcjelovitiji pregled nad sigurnošću/nesigurnošću. Policija u vezi s tim ima na raspolaganju različite strategije – od individualnog i grupnog policijskog savjetovanja, sastanaka u zajednici – do korištenja medija.

2.2.1. Imidž

Imidž se može objasniti kao *kapacitet fizičkog dizajna da poboljša izgled svog okoliša (izgrađenog i prirodnog) i na taj način odašilje osjećaj sigurnosti i izbjegne stigmatu zajednice* (Newman, 1976; Australian Capital Territory Government, 2000). Svaka zajednica ili susjedstvo trebaju odaslati sliku da se stanovnici o njima brinu te da nisu izolirani od susjedstva koja ih okružuju. Dobar izgled ili imidž može se vrlo lako postići kroz uređenje zelenih okoliša, čišćenja i odvoženja smeća, održavanjem uličnog osvjetljenja, uklanjanjem grafita i slično. Isto tako izoliranost, stigma i "loš glas" određenog područja mogu biti uzrokovani ponašanjem i neaktivnošću stanara tog područja (Cozens, Hillier, Prescott, 2005).

2.2.2. Sredina

Sam geografski položaj susjedstva može utjecati na sigurnost i percepciju sigurnosti. Vrlo je važno graniči li određeno susjedstvo sa sigurnim ili nesigurnim susjedstvima ili pak u svojoj blizini ima policijsku postaju ili neko užurbano komercijalno područje (Newman, 1976; Australian Capital Territory Government, 2000). U tome je ključna uloga planera i urbanista koji kreiraju i definiraju prostore. Bilo bi dobro kada bi oni pri tome imali potrebna znanja vezana za sigurnost zajednice ili kada bi u svoj rad uključivali stručnjake iz tog područja.³

Vrlo je jasno da je, bez obzira na fizičke karakteristike prostora, aktivna uloga stanovnika na određenom području ili u određenoj zajednici ključna za postizanje sigurnosti i smanjenje straha od kriminala.

Važno je naglasiti kako se *načela obranjivog prostora ne oslanjaju snažno na interakciju i pomoć vlasti, već se više oslanjaju na samopomoć građana. Na taj način, zajednice neće postati ranjive ukoliko vlasti uskrate svoju pomoć i podršku ili financijska sredstva*. Od stanovnika se očekuje da se uključe u smanjenje kriminaliteta i uklanjanje kriminalaca u svojim zajednicama. Obranjivi prostor je koncept koji podrazumijeva da

³ Policija je u Nizozemskoj izradila priručnik o sigurnom stanovanju i sigurnoj stanogradnji koja se postiže kroz dizajn, a kako bi pomogli arhitektima i dizajnerima u kreiranju i izgradnji domova neatraktivnih za provalnike. Priručnik se odnosi na područja vezana za pozicioniranje parkirališta, brave, ulaze i odgovornost stanovnika. Nakon godine dana pilot-projekta provedena je evaluacija i zabilježen je pad kriminaliteta za 70% (Weller, 2006).

pojedinci preuzmu kontrolu nad svojim susjedstvima u odnosu na smanjenje kriminaliteta, poticanje investicija i povećanje kvalitete života (Newman, 1972, 1973, prema: Grohe, 2006; Newman, 1996). Preuzimanje odgovornosti i vlastiti angažman u ovom kontekstu ne znači slabost ili nemoć državnih institucija (policije, kaznenog pravosuđa), već naprotiv svijest zajednice kako je sigurnost zajednička briga i odgovornost.

Osim načela na kojima se temelji ova teorija, važno je naglasiti kako je Newman (1976) izdvojio pet zakonitosti nužnih za kreiranje obranjivog prostora:

1. dodjeljivanje različitim skupinama stanovnika konkretnih područja nadzora koja uobičajeno koriste sukladno s njihovom dobi, životnom stilu, društvenim sklonostima, iskustvu, prihodima i obiteljskoj svrsi (djeci igrališta, starijim osobama parkove, sportske terene rekreativcima i sportašima);

2. teritorijalno definiranje prostora u stambenom razvoju kako bi se to reflektiralo na zonu utjecaja određenih skupina stanovnika. Stambeni okoliš treba biti podijeljen u zone u skladu s kojima stanovnici mogu identificirati ("moje" stubište, "moja" ulica "moj" park);

3. sučelje stambenih interijera s vanjskim prostorom i položajem prozora kako bi se stanarima omogućio prirodni nadzor vanjskog prostora i unutarnjih javnih površina koji su njihov životni prostor i područja njima dodijeljena na korištenje;

4. sučelje stanova – njihovih ulaza i sadržaja - s ulicama kako bi se ulice uključile u zonu utjecaja stambenog okoliša;

5. usvajanje oblika i načina gradnje kojima će se izbjeći stigma (prostorno razdvajanje na siromašne i bogate). Jer stanovi za siromašne, socijalna stanogradnja koncentrirana na jednome mjestu omogućava drugima da vide ranjivost i izoliranost pojedine skupine stanovnika, a stanovnike potiče da se poistovjećuju s negativnim sadržajem svog životnog okruženja.

3. PODJELA PROSTORA PREMA TEORIJI OBRANJIVOG PROSTORA

Obranjivi prostor temelji se na ideji kojom se osobe s kriminalnim namjerama želi odvratiti od mjesta na kojima vjeruju da će biti uočene. Kako bi to bilo ostvarivo, stanovnici i korisnici određenog područja ne samo da moraju osjećati da to područje pripada njima, već se trebaju povezati s drugim članovima zajednice s kojima dijele to područje. ***Stvaranje te socijalne povezanosti na određenom mjestu s ciljem odvratanja kriminala ono su što je srž obranjivog prostora*** (Australian Capital Territory Government, 2000). Nadalje, kako bi stanovnici, zakoniti korisnici nekog područja ostvarili maksimalnu kontrolu i nadzor nad tim područjem, ono mora biti podijeljeno u manja, jasno definirana područja ili zone, a prema smjernicama obranjivog prostora te zone su sljedeće:

- *privatno područje* – područje koje nije otvoreno za javnost, primjerice to je stan čije je korištenje ograničeno na stanovnike, njihove prijatelje i obitelj

- *poluprivatno područje* – područje čije je korištenje ograničeno, poput stubišta zgrada; ono je otvoreno i za nestanovnike zgrade, no češće se koristi od strane stanovnika

- *polujavno područje* – to je područje poput dvorišta i lobiji zgrada, postoje ograničenja u njihovom korištenju no još uvijek su otvorena za sve

- *javna područja* – područja koja su otvorena za svekoliku javnost i imaju različite namjene, primjerice gradske ulice, trгови, parkovi i slično (Newman, 1996).

Ovakva podjela predviđa prihvatljivu uporabu svake zone i određuje tko ima pravo i pod kojim okolnostima koristiti pojedinu zonu koje su jasno odvojene stvarnim ili psihološkim preprekama (Clarke, 1982). Newmanova osnovna postavka je da se većina kriminalaca ponaša uglavnom racionalno, odabirući za počinjenje kaznenog djela lokaciju za koju vjeruju da će im pružiti najveću moguću nagradu (korist ili dobit) uz najmanji rizik od otkrivanja i uhićenja. S obzirom na ovu činjenicu prostori, da bi odvratili kriminalce, trebaju odaslati snažnu poruku potencijalnom počinitelju da će, ukoliko uđu u taj prostor, biti uočeni i identificirani kao uljezi te će imati poteškoća prilikom bijega (Cisneros, 1995). U konačnici obranjivi prostor drugi je naziv za niz mehanizama, stvarnih i simboličkih prepreka, jasno definiranih područja i poboljšane mogućnosti nadzora, koji zajedno stavljaju okoliš pod nadzor njegovih stanovnika (Newman, 1972; Atlas, 1991).

Obranjivi prostor javlja se i ostvaruje svoj cilj kada dizajnerske karakteristike fizičkog okoliša imaju jasno postavljene granice između privatnog i javnog prostora. Takve dizajnerske karakteristike tada pružaju osjećaj teritorijalne kontrole i mogućnost (prirodnog) nadzora nad prostorom (Brown, Altman, 1981, prema: Grohe, 2006). Ukoliko se postigne taj osjećaj, ovaj pristup rezultirat će povećanjem nadzora nad stambenim naseljem od strane samih stanara te će se time posljedično smanjiti mogućnost za neželjena ponašanja i kriminalitet. Važno je spomenuti da se danas nedostaci mnogih stambenih prostora, koji nisu izgrađeni po ovom konceptu, otklanjaju kroz korištenje tehničkog nadzora (primjerice videonadzora) koji nadoknađuje nedostatak prirodnog nadzora.

Znanstvenici i istraživači u području obranjivog prostora postavljaju hipotezu da su područja s niskom razinom obranjivosti (obranjivog prostora) ranjivija na kriminal. Razlog za to leži u činjenici da mali prostori za život u odnosu na velike prostore generiraju osjećaj vlasništva i zajedništva među stanovnicima te postoji manja vjerojatnost da će stanovnici prepoznati osobu koja tu ne živi i potencijalnog počinitelja kaznenog djela (Robinson, 1996, prema: Grohe, 2006). S obzirom na ovu konstataciju kao i razinu obranjivosti koju mogu postići stambeni prostori prema Cisnerosu (1995) mogu biti podijeljeni:

- na obiteljske kuće, kuće u nizu i dvojne objekte
- na stambene zgrade s dva do četiri kata - urbane vile
- na višekatnice/nebodere s velikim vanjskim pripadajućim prostorom
- na stambena naselja.

3.1. Obiteljske kuće, kuće u nizu i dvojni objekti

Po svojoj prirodi i definiciji ovi prostori (kuće) su najobranjiviji zato što je ulaz u te prostore i vanjski prostor (dvorište) kontroliran samo od strane jednog domaćinstva. Kako bi dizajneri i arhitekti kapitalizirali ovu svojevrsnu prednost trebali bi:

1. izbjegavati smještanje objekata predaleko od ulice te omogućiti da objekti budu vidljivi susjedima i prolaznicima
2. osigurati ograde ili druge barijere koje će označiti posjed i onemogućiti lagan pristup dvorištu
3. osigurati dobru vanjsku rasvjetu, posebice u blizini ulaza, te izbjegavati vizualne barijere koje će stvoriti zaklon za počinitelja i mjesta za skrivanje.

3.2. Stambene zgrade s dva do četiri kata – urbane vile

Ovi prostori, odnosno objekti veći su izazov zato što ulaz, zajedničke unutarnje prostore i određeni vanjski prostor koristi više domaćinstva. Prioritet za dizajnere i arhitekte je minimalizirati broj stanova (stanara) koji će koristiti jedan ulaz. Nadalje, važno je, ukoliko je to moguće, i vanjske prostore podijeliti i "dodijeliti" ih određenom broju stanara/obitelji na korištenje. Primjerice, treba jasno odrediti područje za dječju igru ili kućne ljubimce te će se na taj način "ograničiti" broj osoba koje će taj prostor koristiti.

3.3. Višekatnice/neboderi s velikim vanjskim pripadajućim prostorom

Ove objekte najteže je učiniti obranjivim. Naime, ekonomičnost i isplativost izgradnje nameće ideju da unutar zgrade postoji jedan jedinstveni prostor koji služi svima (mnogobrojnim stanarima). Nadalje, takve višekatnice tipično imaju veliki, vanjski, "ničiji" prostor gdje se nepoželjne osobe mogu kretati bez da budu opažene te gdje mogu lako pronaći izlaz za bijeg. I ovakve zgrade mogu se učiniti obranjivim, no načini (zaštitari, recepcija...) često su nedostupni čak i višoj srednjoj klasi. U praksi se ranjivost smanjuje kroz uporabu tehničkog nadzora za kontrolu ulaska i instalacijom videonadzora.

3.4. Stambena naselja

Stambena nasilja ili susjedstva mogu biti više ili manje ranjiva na kriminalitet, a ovisno o njihovoj lokaciji, unutarnjem urbanističkom planu, vrsti kuća i stanova unutar zajednice te aktivnostima i stavovima stanovnika tog naselja. Izgledi i dizajn ulica su tehnike koje pružaju najviše u nastojanju da se ovakvi javni prostori učine obranjivim. Potrebno je blokirati ili zabraniti ulazak vozila u određene ulice, ograditi određene površine kako bi se onemogućila vožnja njima ili pak onemogućio brzi i lagani bijeg. Stavovi i ponašanje stanovnika također mogu imati utjecaja na obranjivi prostor. Fizičke promjene mogu biti manje uspješne ukoliko su stanovnici bojažljivi, ravnodušni i neangažirani, negoli u slučaju kada su odlučni i organizirani.

4. SOCIJALNA KOMPONENTA PROSTORA

Bez obzira na fizičke karakteristike stambenih prostora koje mogu doprinijeti većoj sigurnosti ili s druge pak strane prostor učiniti nesigurnijim, ne smije se zanemariti i socijalna komponenta tih prostora. Naime, ponekad prostori koji su u urbanističkom i arhitektonskom smislu, sa sigurnosnog motrišta dobro koncipirani, mogu biti oslabljeni utjecajem socijalnih komponenti. Tako na primjer, raslojavanje stanovništva na bogate i siromašne, zbog stambene izgradnje namijenjene jednima ili drugima, može stvoriti prostore koji su opterećeni različitim deprivacijama (koncentracija nezaposlenosti, nedovoljan društveni angažman u zajednici, koncentracija osoba niže obrazovne razine i slično). Nadalje, stambenom izgradnjom koja je orijentirana mlađim osobama ili obiteljima može takve dijelove naselja učiniti "praznim" u određeno doba dana (zbog odlaska na posao, boravka djece u školama i slično) što smanjuje neformalnu socijalnu kontrolu i nadzor samih stanovnika na tom prostoru tijekom određenog doba dana. U tom smislu za stambenu izgradnju nije važan samo fizički izgled prostora već i njegov utjecaj na socijalnu strukturu stanovništva,

društvene odnose koji se mogu manje ili više povoljno ili nepovoljno odraziti na neformalnu socijalnu kontrolu kao važnog aspekta sigurnosti zajednice. Preporuka je graditi prostor koji će privući stanovnike različitih socijalnih kategorija, različite dobi i radnog statusa, različitih kapaciteta za ulaganje u zajednicu i slično.

Osim prostora za stanovanje u teoriji obranjivog prostora važnu ulogu imaju mjesta predviđena za susretanje i zajedničke aktivnosti stanovnika (polu-privatni i polu-javni prostori). Prostori koji privlače stanovništvo na njegovo zakonito korištenje, na zajedničke društveno prihvatljive aktivnosti, u značajnoj mjeri doprinose ne samo imidžu već i sigurnosti naselja. To je ključna komponenta modela socijalne kontrole⁴ (Ferraro, 1995; Gabriel, Greve, 2003).

Isto tako vrlo je važno da se postigne što veće prihvaćanje i poistovjećivanje stanovništva ne samo s prostorom neposrednog stanovanja već i širim prostorom kao i sa stanovnicima tih područja. Na taj način stanovništvo osjeća vlasništvo, ali i odgovornost za određeni prostor što u konačnici smanjuje mogućnost za neželjena i neprihvatljiva ponašanja na tom području, kao i mogućnost djelovanja osoba koje ne "pripadaju" tom području. Ovo je najbolje opisano kroz model socijalne integracije⁵, odnosno kroz tvrdnju da građani koji su socijalno/društveno integrirani u svojim susjedstvima izražavaju nižu razinu straha od kriminala od onih koji nisu tako dobro integrirani (Hartnagel, 1979; prema: Frankin, Franklin, Fearn, 2008).

5. KRITIKE TEORIJE OBRANJIVOG PROSTORA

Od samih početaka pa sve do danas teorija obranjivog prostora susretala se s nizom kritika. Prvotno kritike su stizale od kriminologa koji su osporavali značaj teorije i pristupa koji je razvio arhitekt pa sve do drugih istraživača koji su osporavali rezultate Newmanova istraživanja (Remy, 2010).

Neke od najvećih kritika Newmanovog rada stigle su od strane pojedinaca koji su proveli slična istraživanja kao i Newman u drugim državama te su ***došli do značajno drugačijih rezultata u odnosu na razinu kriminaliteta koji se javlja u naseljima višekatnica i onu razinu koja se javlja u naseljima niskokatnica***. Nekolicina kritičara ustvrdili su kako je Newmanova metoda metodološki gledano dvojbena. Mawby (1977) je utvrdio kako je Newmanovo istraživanje netočno, s obzirom na rezultate njegove studije provedene u Londonu koja je pokazala kako u naseljima višekatnica nema više kriminala u odnosu na ona naselja u kojima su niskokatnice. Također, Mayhew (1979, prema: Remy, 2010) je utvrdio kako načela prikazana u Newmanovoj teoriji obranjivog prostora nisu primjenjiva u Engleskoj. Tyler, Gottfredson i Brower (1980, prema: Remy, 2010) ***ustvrdili su kako je obranjivi prostor utemeljen na mnogim pogrešnim i neprovjerenim pretpostavkama***. Isto tako, spomenuti autori uvjereni su kako ***predložene modifikacije prostora u sklopu teorije obranjivog prostora nisu uspješne u odvratanju kriminala*** (Tyler i sur., 1980,

⁴ Model socijalne kontrole poznat je još i kao model nereda (Ferraro, 1995) te pretpostavlja kako je socijalna kontrola ili bolje rečeno, njezin izostanak, veći izvor straha od objektivnog rizika od viktimizacije.

⁵ Model socijalne integracije definiran je kao osjećaj pojedinaca o pripadnosti svojoj lokalnoj okolini kao i njihova privrženost zajednici (Adams, 1992, prema: Frankin, Franklin, Fearn, 2008).

prema: Remy, 2010). No vjerojatno najveća kritika Tylera i suradnika (1986, prema: Remy, 2010) odnosi se na aspekt nadzora, odnosno činjenice da se sama teorija uvelike oslanja na pretpostavku da će stanovnici obaviti "kvazipolicijski" posao kroz provođenja nadzora. Kasnije u svom daljnjem radu Newman je riješio ovaj problem u okviru svoje teorije te se više koncentrirao i stavljao naglasak na aspekte socijalne/društvene kontrole (engl. *social control*) i društvene obrane (engl. *social defense*) koje provode sami stanari u sklopu društvene umreženosti.

I neki drugi problemi i kritike vežu se uz ovu teoriju, a to su **premještanje kriminala i slabljenje benefita**. Prevencija kriminaliteta na jednoj lokaciji ne čini mnogo na smanjenju motivacije za počinjenje kriminala. Naime, oni pojedinci koji žele profitirati od kriminaliteta pronaći će alternativna mjesta i načine za svoje naume – tada dolazi do premještanja, ali ne i do prevencije kriminaliteta. Slabljenje *benefita* pak se odnosi na one preventivne strategije obranjivog prostora koje rezultiraju kratkotrajnim *benefitima* i promjenama te u konačnici polagano blijede kako se kriminalci prilagođavaju novonastaloj situaciji i uvjetima (Siegel, 1995, prema Remy, 2010).

Glavna i najčešća kritika teorije obranjivog prostora odnosi se na **nemogućnost osiguravanja učinaka koji će rezultirati stvarnim utjecajem na smanjenje kriminaliteta** (Grohe, 2006).

Kritike vezane za premještanje kriminala i slabljenje očekivane koristi nisu kritike koje su isključivo vezane za teoriju obranjivog prostora, već su one svojstvene i drugim pristupima u okviru situacijskog koncepta prevencije kriminaliteta (situacijska prevencija kriminaliteta i CPETD). Brojne studije bavile su se upravo premještanjem kriminaliteta te je utvrđeno da je premještanje neizbježna posljedica, ali ona ne mora biti nepoželjna. Pored toga Barr i Pease (1990, prema: Singer i sur., 2001) utvrđuju kako je premještanje katkad benigno. Benigno je onda kada nakon premještanja dolazi do počinjenja lakšeg kaznenog djela. Važno je spomenuti da su se počeli pronalaziti i dokazi o obrnutom premještanju, odnosno da projekti situacijske prevencije imaju širu redukciju kriminaliteta izvan prostora na kojem su direktno primjenjivane preventivne mjere (Clarke, 2006). Ovaj fenomen, kada se preventivni učinci odražavaju šire, poznat je kao širenje benefita (Clarke, Weisurd, 1994, prema: Clarke, 2006). Može se zaključiti kako se premještanje nije pokazalo tako značajnom prijetnjom kako se isprva mislilo, a i raste dokaz o širenju koristi projekata unutar situacijskog koncepta prevencije kriminaliteta (Clarke, 2006).

Bez obzira na niz utemeljenih kritika nikako se ne može osporiti činjenica da je Newmanov rad uvelike utjecao na dizajn stambenih objekata širom svijeta (Clarke, 1997). Uvažavajući sve izneseno, prevencija kriminaliteta utemeljena na situacijskom pristupu (pa tako i temeljena na teoriji obranjivog prostora) zaslužuje svoje mjesto u strategijama kontrole kriminaliteta, kako bi se on sveo na društveno prihvatljivu razinu (Borovec, Balgač, Karlović, 2011).

6. NOVI INTERESI I POPULARNOST

Usprkos uspjehu koji je Newman postigao u projektu u naselju Clason Point Gardens⁶ početkom 70-ih godina prošlog stoljeća, u narednih 20 godina dogodile su se tek manje promjene unutar teorije obranjivog prostora. Bez obzira što su Newman i drugi primijenili slične tehnike i u drugim projektima, iz više razloga teorija nije zaživjela u punom smislu (Cisneros, 1995).

Sredinom 80-ih teorija obranjivog prostora doživjela je blaže promjene. Teritorijalnost je i dalje smatrana vrlo važnim konceptom bez obzira što se pouzdano nije znalo može li se primijeniti na praktične probleme prevencije kriminaliteta. O pitanjima vezanim uz prirodni nadzor i dalje se raspravljalo, no međutim dokazi o učinkovitosti i dalje su bili dvosmisleni. Imidž i sredina imali su utjecaja na percepciju pojedinca o njegovom životnom prostoru no ne i na kriminalitet. U to je vrijeme Murray (1983, prema: Remy, 2010) ustvrdio kako fizičke promjene mogu olakšati socijalnu koheziju i na taj način neformalnu društvenu kontrolu, ali samo ako su nadopunjene organiziranim naporima zajednice, boljim policijskim djelovanjem i poboljšanim odnosom policije i zajednice.

U 90-im pojedini gradovi u Sjedinjenim Američkim Državama suočili su se s ogromnim i rastućim problemom kriminaliteta. U tom trenutku problemi koji su se javljali u stambenim naseljima postajali su nezamislivi i nerješivi te rezultirali činjenicom da su stanari postali "zatvorenici" u vlastitim stanovima. To je potaklo vlasti i vlasnike stanova da budu otvoreni za sva rješenja pa tako i za tehnike obranjivog prostora. Rješenja koja nudi obranjivi prostor pokazala su se uspješnim u naseljima poput Outhwaite Homes⁷ i Renaissance Homes⁸ u Clevelandu te Potomac Gardens⁹ u Washingtonu (Cisneros, 1995).

⁶ Calson Point Garden naselje je izgrađeno u New Yorku te se sastoji od uglavnom dvokatnih kuća u nizu raspoređenih u blokove od 3 do 6 kuća u nizu. Kada je naselje dovršeno, arhitekti su sav okolišni prostor ostavili kao javno dostupan prostor te stanari nisu razvili osjećaj vlasništva i odgovornosti nad prostorom koji neposredno okružuje njihove kuće i blokove. Naselje je vrlo brzo postalo opterećeno problemima i visokom stopom kriminaliteta. Kako bi se problem riješio, poduzete su sljedeće četiri jednostavne mjere: 1. oko blokova kuća u nizu, odnosno njihovog neposrednog okruženja postavljene su ograde; 2. uz pomoć grmlja, živice, staza i slično taj prostor podijeljen je i dodijeljen svakoj pojedinoj kući na korištenje; 3. istobojna fasada cijelog bloka kuća u nizu izmijenjena je na način da svaka pojedina kuća ima drugačiju boju fasade; 4. uz staze i na drugim prostorima postavljena je ulična rasvjeta, klupe i slično. U roku od godine dana gotovo svi stanari održavali su i brinuli o svojim vrtovima, stopa kriminaliteta pala je za više od 50% (s 83 incidenta na 38 na 1 000 stanovnika u godini dana), (Cisneros, 1995).

⁷ Redizajn naselja Outhwaite Homes sastojao se od sljedećih mjera: 1. izgradnje terasa i stepenica ispred stanova kako bi se stanarima olakšao boravak izvan stanova, ali i mogućnost da vide i budu viđeni; 2. podjela i dodjela prostora stanarima uz pomoć ograda, popločavanje staza, uređenje okoliša, a sve s ciljem da okolina zgrada izgleda privlačno te da se uklone sve vizualne barijere koje su stanarima, ali i policiji onemogućavale da vide što se događa; 3. utvrđivanje vlasničkih područja podalje od zgrada namijenjenih vrtlarstvu i slično; 4. pretvaranje mnogih postojećih stanova namijenjenih za jednu osobu u stanove za obitelji s više članova kako bi se potaklo njihovo doseljavanje (Cisneros, 1995).

⁸ U stambenom kompleksu Renaissance Homes redizajnirani su dugački hodnici na način da su sučeljni stanovi dobili određeni zajednički prostor (*lobby*) te su svi stanovi dobili mogućnost i ulaza izvana (ne samo iz hodnika), (Cisneros, 1995).

⁹ Manje ambiciozna promjena poduzeta je u naselju Potomac Garrdens. Naime, oko zgrada ovog naselja postavljena je visoka ograda te zajedno s inicijativom zabrane pristupa "poznatim" preprodavačima

Od tog vremena, i s obzirom na promjene koje je teorija obranjivog prostora doživjela, fokus se pomaknuo s projekata stambenih naselja na obiteljske kuće koje treba učiniti obranjivijim (Remy, 2010).

7. RASPRAVA

Iako se to možda na prvi pogled čini, paradigma obranjivog prostora ne objašnjava direktnu vezu između izgrađenog prostora/okoliša s kriminalitetom. Ona definira uzročno-posljedičnu povezanost koja je puno kompleksnija i koja započinje izgradnjom i dizajnom okoliša, zatim prostor definiran na određeni način utječe na socijalne odnose stanovnika, potom o kvaliteti i intenzitetu socijalnih odnosa ovisi stupanj kohezije i spremnosti građana na angažman u korist zajednice, a upravo je to temeljna pretpostavka neformalne društvene kontrole, koja doprinosi smanjenju kriminaliteta. U tom smislu ovaj pristup prevenciji kriminaliteta primjerenije je svrstavati među teorije životne sredine, odnosno kriminologiju okoline¹⁰ (engl. *Environmental Criminology*), nego među rutinske mjere opreza ili situacijsku prevenciju kriminaliteta.

Može se također utvrditi da teorija obranjivog prostora nudi objašnjenje kako uvjeti koje nam donosi izgrađeni okoliš mogu utjecati na socijalno tkivo zajednice. Mogu ga ojačati, ali i oslabiti ukoliko su ti uvjeti nepovoljni. Socijalno tkivo zajednice temelj je za učinkovitu prevenciju kriminaliteta, posebno za one preventivne strategije koje su orijentirane prema zajednici. Zajednice u kojima je prisutna apatija stanovnika često nisu svjesne i ne vide probleme vezane uz kriminalitet, a ravnodušnost stanovnika ograničavajući je čimbenik uspješnog suprotstavljanja problemima zajednice. Ovime se potkrjepljuje pristup Sampsona i Raudenbusha (2004) objašnjen kroz "perspektivu kolektivne uspješnosti" (engl. *Collectiv Efficacy Perspective*) koji također tvrde da uvjeti u stambenim zajednicama, oni koji se odnose na fizički okoliš, ali i oni koji predstavljaju različite poremećaje u susjedstvu te nezadovoljstvo stanovnika takvim pojavama, potiče slabljenje socijalnog tkiva zajednice. Stoga, temeljnim načelima obranjivog prostora ne treba smatrati samo njegove fizičke značajke, veći i socijalna obilježja sadržana u prikazu 1.

7.1. Obranjivi prostor

Jedno od možda nedovoljno definiranih pitanja u okviru obranjivog prostora jest – na kojoj razini treba promatrati utjecaj izgrađenog okoliša na kriminalitet – na razini stambene jedinice (kuće ili stana), susjedstva ili kvarta, odnosno cijelih gradova? Kada

droge u prostore naselja smanjen je broj uhićenja zbog kaznenih djela vezanih uz drogu (Cisneros, 1995).

¹⁰ Pristup kriminologije okoline razvili su 80-ih godina dvadesetog stoljeća Paul i Patricia Brantingham (1991) stavljajući fokus kriminoloških studija na okoliš ili čimbenike konteksta koji mogu utjecati na kriminalne aktivnosti. Kontekst uključuje prostor (geografski), vrijeme, zakon, počinitelja i metu ili žrtvu. Tih pet komponenti potrebno je i dovoljno za pojavu kaznenog djela. Kennedy (1989) definira kriminologiju okoline kao znanstvenu studiju prostornih uzroka kriminaliteta, svijest i percepciju okoline potencijalnog kriminalca, mobilnost kriminalnih uzroka te proces odabira mete i odluke da se počini kazneno djelo. U samoj biti kriminologije okoline je pokušaj da se objasni zašto kriminalci odluče počinuti kazneno djelo tamo gdje ga počinu.

projekti utemeljeni na obranjivom prostoru daju najbolje rezultate, odnosno mogu li se utjecaji promatrati parcijalno u odnosu na pojedinačne stambene prostore ili isključivo kada su u pitanju šire stambene zajednice, minimalno od susjedstva na dalje? Ako uzmemo u obzir značaj socijalne komponente, onda je smisleno razmatrati paradigmu obranjivog prostora u zajednicama većim od obitelji. Veze unutar obitelji postoje neovisno o tome gdje ona stanuje i nisu pod presudnim utjecajem prostora, međutim javni prostor u stambenim zajednicama, susjedstvima, kvartovima, naseljima, može odigrati ključnu ulogu u tome hoće li se različite obitelji sastajati, družiti i zajednički djelovati. U tome jest točka prevrtanja kada urbanističko planiranje, dizajn i pojedine tehnike gradnje utječu na socijalno tkivo zajednice.

Fizičke značajke	Socijalne značajke
<ul style="list-style-type: none">• Teritorijalnost• Prirodni nadzor• Imidž• sredina	<ul style="list-style-type: none">• Socijalna interakcija• Kohezija• Kolektivna uspješnost• Neformalna društvena kontrola

Prikaz 1: Fizičke i socijalne značajke obranjivog prostora

Važnost ove teorije leži i u tome da ne utječe samo na manifestni kriminalitet, već pozitivno djeluje na smanjenje straha od kriminala. Naime, ponekad su mjere prevencije uspješne u smanjenju kriminaliteta, ali istodobno kod građana jačaju strah i zabrinutost za njihovu sigurnost. Kada je u pitanju primjena koncepta obranjivog prostora, to sasvim sigurno nije slučaj.

Država, odnosno njezine institucije, prije svega policija, treba poticati da se u planiranju, izgradnji ili pak preuređenju životnog okoliša/prostora primjenjuje koncept obranjivog prostora jer to podrazumijeva da brigu o zajednici preuzimaju sami stanovnici ne očekujući da to umjesto njih učini netko drugi. Pored toga, vodeći ljudi, nositelji vlasti u lokalnim zajednicama imaju ključnu ulogu u ostvarivanju ovog koncepta:

- jer donose odluke o urbanističkim planovima i razvoju grada
- jer mogu okupiti različite stručnjake koji im stoje na raspolaganju
- jer kroz svoje službe brinu o izgledu i funkcionalnosti infrastrukture, uređenosti javnih površina i njihovoj namjeni
- jer koordiniraju urbanistički razvoj i kontroliraju ide li on u pravome smjeru.

Obranjivi prostor podrazumijeva kvalitetnu suradnju između policije i građana, a upravo se na suradnju s građanima oslanjaju novi koncepti djelovanja policije, prije svega koncept Policije u zajednici¹¹ i Kriminalističko-obavještajni model rada policije¹² (engl. *Intelligence led policing* – ILP).

¹¹ Policija u zajednici je filozofija policijskog djelovanja utemeljena na ideji da policijski službenici i građani rade zajedno te da na različite kreativne načine rješavaju aktualne probleme na razini lokalne zajednice koji su vezani uz kriminal, strah od kriminala te različite oblike društvenih poremećaja. Policija u zajednici pomiče fokus policijskog djelovanja s reagiranja na dojava građana na rješavanje problema (Trojanowicz, Bucqueroux, 1990; prema: Cajner Mraović, Faber, Volarević, 2003:1).

¹² Kriminalističko-obavještajni model rada policije je poslovni model i upravljačka filozofija u sklopu

Za obranjivi prostor može se reći da je u arhitekturi i planiranju stanovanja na najbolji način spojio ugodno s korisnim i na taj način za stanovnike donio niz koristi, a to su siguran prostor, koji ujedno daje puno mogućnosti za društveno poželjne aktivnosti, u kojem se stanovnici osjećaju sigurno.

Ovoj teoriji potreban je novi zamah, kroz nove projekte koji će podjednako dati važnost i fizičkim i socijalnim značajkama prostora u stambenim zajednicama. Da bi koncept bio učinkovit, potrebna je dosljednost u njegovoj primjeni. On ne može biti orijentiran samo na fizičke promjene u okolišu, već i na socijalnu komponentu, koja je možda čak i značajnija. Upravo socijalna komponenta je ono što se ne smije očekivati kao sama po sebi razumljiva posljedica fizičkih uvjeta stanovanja i života općenito, već često mora biti podupirana i poticana organiziranim naporima zajednice, a podršku joj moraju dati nositelji vlasti.

Ovaj koncept možda nije u dovoljnoj mjeri odgovorio na pitanje što je s osobama, počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela koji su stanovnici takvih područja, odnosno – može li se smatrati učinkovitim i u odnosu na kriminalitet koji se dešava između četiri zida obiteljskog doma. Nadalje, još je uvijek nedovoljno istraženo, u kojoj mjeri određene zajednice (susjedstva, gradske četvrti, gradovi), preko značajki svojih javnih prostora, utječu na kriminalitet. Mogu li se i u kojoj mjeri dovesti u korelaciju broj i površina parkova, dječjih igrališta, rekreacijskih zona, infrastrukturna uređenost ulica (rasvjeta, nogostupi, uređaji za sigurnost) s kriminalitetom općenito, odnosno s pojedinim vrstama kriminaliteta. U konačnici, pitanje je može li se ovaj koncept oduprijeti komercijalnim interesima i uvjetima koje diktira tržište u području stanogradnje? Za odgovore na ova pitanja potrebno je okupiti multidisciplinarne timove znanstvenika, koji će kroz složene dizajne istraživanja testirati povezanost prostora, njegovih urbanističko-arhitektonskih značajki sa sociološkim i kriminološkim predmetima istraživanja (socijalnom integracijom, kohezijom stanovništva, društvenom dezorganizacijom, neformalnom društvenom kontrolom te u konačnici kriminalitetom).

8. ZAKLJUČAK

Tehnike obranjivog prostora imale su impresivnog uspjeha i dramatično su smanjivale kriminalne aktivnosti u sklopu različitih projekata i u različitim susjedstvima, zajednicama i gradovima. No, činjenica je, s kojom se slažu i zagovornici obranjivog prostora, kako tehnike obranjivog prostora ne nude rješenja za sve probleme. Tehnike obranjivog prostora, za razliku od ostalih pristupa unutar situacijskog koncepta prevencije kriminaliteta, ograničene su na stambeni okoliš. Isto tako obranjivi prostor najučinkovitiji je u zajedničkom djelovanju s nekim drugim srodnim pristupima poput projekta Policija u zajednici. U konačnici praktični uspjeh obranjivog prostora leži u činjenici da se njegove tehnike mogu implementirati brzo te ne zahtijevaju značajna financijska sredstva.

koje su statistička analiza podataka i kriminalističko-obavještajne informacije ključne za objektivno donošenje odluka koje olakšavaju smanjenje, suzbijanje i prevenciju kriminaliteta i problema kroz strateško upravljanje i učinkovito provođenje strategija usmjerenih na počinitelje teških kaznenih djela i recidiviste (Ratcliffe, 2008).

Uzimajući u obzir uspjehe, kritike kao i promjene koje je teorija obranjivog prostora doživjela, jasno se nameće zaključak koji je donio Cisneros (1995) ustvrdivši da svaki pristup koji nudi mogućnost smanjenja kriminaliteta važan je spomena, a obranjivi prostor svakako je jedan takav pristup.

Jasnim i ciljanim usmjeravanjem na onaj stambeni prostor na kojem teorija obranjivog prostora postiže najbolje rezultate, prije svega to su obiteljske kuće, uklanjanjem nedostataka i uvažavanjem objektivnih kritika te daljnjim unaprjeđenjem ove teorije i njenih načela i tehnika, zasigurno se može pozitivno utjecati na prevenciju i smanjenje kriminaliteta, a time i stvaranje prihvatljivog i sigurnog okruženja za život.

Ostaje otvoreno pitanje u kojoj mjeri teorija obranjivog prostora utječe na smanjenje straha od kriminala ili osjećaja nesigurnosti općenito. I to je jedan važan sadržaj prevencije kriminaliteta o kojem se u okviru istraživanja obranjivog prostora možda premalo govori. Naime, ako uz smanjenje kriminaliteta obranjivi prostor smanjuje i strah od kriminala, a time se podiže kvaliteta života i stanovnike čini zadovoljnijim njihovim životnim okruženjem, onda ovaj koncept zavređuje pažnju i može se smatrati korisnim za rješavanje problema sigurnosti, odnosno nesigurnosti.

S obzirom na to da je Policija u zajednici, kao model policijskog rada, kompatibilna s obranjivim prostorom, ovoj paradigmi prevencije kriminaliteta trebalo bi posvetiti više pažnje u hrvatskim okvirima. Osim toga još nije postignuta zadovoljavajuća razina suradnje urbanista, arhitekata i stručnjaka za sigurnost, na što nas ovaj koncept upućuje. U tom smislu trebalo bi slijediti pozitivne primjere i međunarodna iskustva (vidi opširnije Baum, 2002).

LITERATURA

1. Atlas, R. (1991). *The other side of CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design)*. Security Management Magazine, 35(3), 63.-66.
2. Australian Capital Territory Government (2000). *Crime Prevention and Urban Design Resource Manual*. Canberra: Urban Service.
3. Baum, D. (2002). *Städtebau und Kriminalprävention*. Mainz: LKA Rheinland-Pfalz.
4. Borovec, K., Balgač, I., Karlović, R. (2011). *Situacijski pristup prevenciji kriminaliteta: Od teorije do prakse utemeljene na dokazima*. Zagreb: MUP RH.
5. Brantingham, P. J., Brantingham, P. L. (1991). *Environmental criminology. prospect Heights*. IL: Waveland Press.
6. Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003). *Strategija djelovanja policija u zajednici*. Zagreb: MUP RH.
7. Cisneros, H. (1995). *Defensible Space: Deterring Crime and Building Community*. Washington, D.C.: Secretary of Housing and Urban Development.
8. City of Virginia Beach (2000). *Crime Prevention through Environmental Design: General Guidelines for Designing Safer Communities*. City of Virginia Beach.
9. Clarke, R. V. (1980). *Situational Crime Prevention: Theory and Practice*. British Journal of Criminology, 20(2), 136.-147.
10. Clarke, R. V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*. Guildersland: School of Criminal Justice Rutgers University.

11. Clarke, R. V. (2006). *Situational Crime Prevention: Theory and Practice*. U: Cullen, F. T., Agnew, R., *Criminological Theory: Past and Present*. Los Angeles.
12. Cozens, P. M., Saville, G., Hiller, D., (2005). *Crime Prevention through Environmental Design (CPTED): a Review and Modern Bibliography*. *Property Management*, 23(5), 328.-356.
13. Erdogank, A. (2010). *What do place-based crime prevention strategies mean for the Turkish planning system and urban transformation*. *Journal of Geography and Regional Planning*, 3(11), 271.-296.
14. Ferraro, K. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization risk*. New York: Sunny Press.
15. Franklin, T. W., Franklin, C. A., Fearan, N. E. (2008). *A Multilevel Analysis of the Vulnerability Disorder, and Social Integration Models of Fear of Crime*. *Social Justice Research*, 21(2), 204.-227.
16. Gabriel, U., Greve, W. (2003). *The psychology of fear of crime*. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600.-614.
17. Gardner, R. A. (1995). *Crime Prevention through Environmental Design*. <http://www.crimewise.com/library/cpted.html> - 10. 6. 2012. godine.
18. Grohe, B. R. (2006). *Perceptions of Crime, Fear of Crime, and Defensible Space in Forth Worth Neighborhoods*. Arlington: University of Texas.
19. Kennedy, D. B. (1989). *Case your space: Security Managers can use Environmental Criminology to select the safest cities*. *Security Management Magazine* (33), 47.-52.
20. National Crime Prevention Council (2003). *Crime Prevention through Environmental Design Guidebook*. Washington, DC: National Crime Prevention Council.
21. Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention through urban design*. London: MacMillan.
22. Newman, O. (1976). *Design Guidelines for Creating Defensible Space*. National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Law Enforcement Assistance Administration, Washington, DC: US Department of Justice.
23. Newman, O. (1996). *Creating Defensible Space*. Washington, DC: US Department for Housing and Urban Development.
24. Mawby, R. I. (1977). *Defensible space: A theoretical and empirical appraisal*. *Urban Studies*, 14(6), 169.-179.
25. Oakland Police Department (2011). *CPTED Security Handbook*. Oakland: Neighborhood Service Division.
26. Ratcliffe, J. H. (2008). *Intelligence-Led Policing*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
27. Remy, M. (2010). Oscar Newman's Theory of Defensible Space. <https://www.criminology.fsu.edu/crimtheory/newman.html> - 9. 6. 2012.
28. Sampson, R. J., Raudenbush, S. W. (2004). *Seeing disorder: Neighborhood stigma and the social construction of "Broken Windows"*. *Social Psychology Quarterly*, 67, 319.-342.
29. Singer, M., Uzelac, S., Cajner Mraović, I., Kovčo, I., Šučur, Z., Akmadžić, Z., Burušić, G., Jelovčić, N., Volarević, G. (2001). *Kriminološke osobitosti kaznenih djela nasilja u*

Zagreb s posebnim osvrtom na mjere sprječavanja i suzbijanja te odlike tijela kaznenog postupka. Zagreb: Savez defektologa Zagreb.

30. Weller, I. (2006). *Effective Measures for the Prevention of Crime Associated with Urbanization*. U: UNAFEI, Resource Material Series No. 68, Tokyo.

Summary

Iva Balgač

Defensible Space – Theory Abandoned for a Reason?

Defensible Space Theory its beginnings have in the early 70th in the United States of America, when the crime crossed all the acceptable boundaries and when traditional methods and measures did not give solutions to this problem of crime. Also Defensible Space Theory occurs at the time of creation of Situational Crime Prevention concept and as first theory with situational characteristics become the core of most environmental planning and designs. Since the time of its creation theory has undergone a number of critics (excused and unexcused), oblivion, and re-interested of professionals and the general public.

This paper brings theoretical analysis and review of the origin of the theory, the time of its success, the biggest criticism and oblivion, and the time of re-awakening of interest.

Key words: crime prevention, defensible space, security, surveillance, residential environment.